

RADY ALBERTA CAVALCANTIHO MLADÝM DOKUMENTARISTŮM

Alberto Cavalcanti, přední představitel francouzské filmové avantgardy dvacátých let a tvůrce nejvýznamnějších poválečných filmů ve své rodné Brazílii, patří svými díly, natočenými ve třicátých letech v Anglii, i ke klasikům filmového dokumentu. Jistě jsou zajímavé rady tohoto zkušeného filmového tvůrce, jak je shrnul uruguayský filmový publicista Emir Rodriguez Monegal.

- Nezpracovávejte zevšeobecněné náměty; můžete napsat článek o poštovní službě, ale film musíte natočit o jediném dopisu.
- Neodchylujte se od principu, který stanoví, že existují tři základní složky: společenská, básnická a technická.
- Nezanedbávejte scénář, ani nespolehejte na náhodu při natáčení. Když máte napsaný scénář, váš film je hotový; potom, když zahajujete natáčení, začínáte znovu.
- Nedůvěřujte komentáři, že poví váš příběh; to musí udělat obrazová složka a její zvukový doprovod. Komentář ruší – a ještě více ruší bezdůvodný komentář.
- Nezapomínejte, že při natáčení je každý záběr součástí sekvence a každá sekvence součástí celku; nejnádhernější záběr, jestliže není na svém místě, je horší než zcela všední záběr.
- Nevymýšlejte si úhly kamery, není-li toho zapotřebí; samoučelné úhly jsou rušivé a ničí citový vjem.
- Nezneužívejte rychlého střihu; zrychlený rytmus může být právě tak jednotvárný jako nejkázalejší pomalé tempo.
- Neužívejte přes míru hudby; činíte-li tak, obecenstvo ji přestane vnímat.
- Přílišné používání optických efektů či jejich nadměrná složitost není doporučeníhodná. Používejte prolínaček a zatmívaček jako filmové interpunkce: jsou to vaše čárky a tečky.
- Nenatáčejte přespříliš detailních záběrů; schovejte si je na vyvrcholení. V dobře vyváženém filmu se objevují přirozeným způsobem; je-li jich mnoho, dusí jeden druhý a ztrácejí veškerý svůj význam.
- Neváhejte před zpracováváním lidským prvků a lidských vztahů; lidské bytosti mohou být právě tak krásné jako ostatní tvorové, právě tak krásné jako stroje či krajina.
- Nesdělujte svůj příběh neurčitě; pravdivý námět musí být vyprávěn jasně a prostě. Jasnost a prostota však nijak nevyklučují dramaturgii.
- Nevzdávejte se příležitosti k experimentování; dokumentární film získal svou prestiž právě experimentováním. Bez něho by filmový dokument ztratil svou cenu, přestal by existovat.

Rady Alberta Cavalcantiho mladým dokumentaristům. Film a doba 1, 1955, č. 11-12, s. 521.

ORGANIZACE TVŮRČÍ DÍLNY

Dziga Vertov

V podmínkách tvůrčí dílny se bude kameraman, zvukový mistr, režisér, asistent, vedoucí výroby i další spolupracovníci film od filmu stále zdokonalovat. Jejich růst bude trvalý, bez zastávek, a tak bude podpořena skutečně tvůrčí produkce.

Podobné překážky nám dosud stály v cestě i v práci informační a ve všech podobách organizační práce. Všechny dohromady pak tvořily tlustou tupou stěnu, o kterou se rozbíjela každá živá myšlenka a o kterou se dosud rozbíjely i naše snahy prosadit natáčení filmů o jednání člověka.

Protikladnost předepsaných organizačních forem tvorby a našich tvůrčích záměrů měla za následek, že výsledek všeho našeho úsilí se nakonec rovnal nule. I kdybychom svou snahu v existujících, pro nás nepříznivých výrobních podmínkách jakkoli znásobili, výsledek by byl pořád stejný. Nula, jak známo, ruší každé číslo, kterým je znásobena.

Tvůrčí dílna bude produkovat filmy zvláštního typu, filmy o jednání člověka, nikoli v podmínkách organizačních schémat, ale ve zvláštních podmínkách, uzpůsobených právě pro tento typ filmu.

Úkol první – tvůrčí kádry. Ne lhostejní a beztvářní lidé, ale nadšenci této nové práce. Nepracují proto, že jsou k tomu určeni, ale protože jsou k tomu pozváni. Nemůže to být kdokoli, jsou vybráni tvůrčím vedoucím dílny. Nejsou to kádry dočasné a přechodné, ale trvalé, které film od filmu rostou a věnují této práci všechny své schopnosti a síly. Každý má možnost stále se zdokonalovat a realizovat své zlepšovací návrhy.

Úkol druhý – snímací technika. Ne jakákoli, ale speciálně přizpůsobená naší speciální práci. Nikoli dočasně, ale trvale přidělená. Nikoli mrtvá, ale stále zdokonalovaná. Nikoli stabilní, ale přenosná. Není připoutaná na jedno místo, není vázána na existenci elektrické sítě, ale umožňuje kvalitní záznam obrazu i zvuku na dvou pásech na každém místě, v každém čase a za každých podmínek.

Úkol třetí – střižna. Nikoli dočasná, ale stálá. Ne jakákoli, ale pečlivě připravená. Ne anonymní, ale autorská. Zahnuje i autorský archiv.

Úkol čtvrtý – informace. Nikoli náhodné úlomkovité záznamy případ od případu, ale systém soustavných pozorování.

Úkol pátý – organizace. Ne organizační šturmování (od poplachu k poplachu), ale permanentní organizační připravenost k obhlídce nebo natáčení.

Úkol šestý – vytváření nikoli jednoho izolovaného filmu, ale realizace několika po tvůrčí i organizační stránce navzájem spjatých témat. Nikoli předem předkládaný scénář o budoucím počínání sledované osoby, ale syntéza filmových pozorování, syntetické hodnocení snímků, které je nemyslitelné bez analýzy toho, co je syntetizováno. Jednota analýzy a syntézy. Souběžnost scenáristického, realizačního i montážního procesu s pozorováním počínání, jednání snímaného člověka i jeho okolí.

Analýza (od neznámého ke známému) a syntéza (od známého k neznámému) si nejsou v protikladu, ale navzájem spolu souvisejí. Syntéza jednání pozorovaného člověka je neodmyslitelnou součástí analýzy.

Úkol sedmý – ovlivňování celkové úrovně sovětské filmové produkce vytvářením příkladů různých druhů filmové tvorby.

Úkol osmý – postupné zvyšování počtu a zlepšování kvality filmů, nikoli za cenu zvyšování rozpočtů nebo za cenu zvyšování počtu členů štábu a pracovníků laboratoře, ale vlastními silami skupiny na základě stálého zdokonalení informační, organizační, realizační i montážní práce.

Úkol devátý – likvidace mrhání filmovou surovinou v důsledku permanentního tvůrčího procesu, možnost použít materiál, který se neuplatnil v jednom filmu, v některém jiném současně natáčeném filmu s blízkou tematikou.

Úkol desátý – likvidace obvyklých postojů v důsledku permanentní připravenosti k natáčení a v důsledku toho, že natáčení z nějakých důvodů odvolané lze ihned nahradit jiným natáčením, ať přímo pro tento nebo jiný film.

Dziga Vertov, 2. října 1936.

(Tento text Vertov předložil ředitelství Sojuzkinochronika, jeho podněty však zůstaly bez odezvy.)

Antonín Navrátil: Dziga Vertov – revolucionář dokumentárního filmu. ČSFÚ Praha 1974, s. 213-214.